

Число 40, рік видання II. 15 серпня 1926 р. Ціна 3 ₴р. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 15 серпня 1926 року.

За останній тиждень справжня повінь сенсаційних звісток з території совітів залила світ. Партійні сварки, діяльність опозиції, заколот в партії в масах, народні розрухи, бунти у війську і флоті... Зрозуміло, як ловила ці звістки жадна на сенсацію преса. Зрозуміло, як хвилювали вони спраглу душу емігранта.

Ми, звичайно, не захоплюємося газетними звістками, до яких ставимося з певним застереженням, ані, само собою, не ймемо віри офіційним спростованням.

Та поміж тим, що приніс останнього тижня телеграф, єсть одна звістка, коротка, але фактична, яка говорить багато.

«Президіум Центрального Виконавчого Комітету Союзу Східно-Східних Соціалістичних Республік, — подає телеграма Гаваса, — одклав 4-ий з'їзд совітів СССР до весни 1927 року, з огляду на неможливість розпочати нозу виборчу кампанію».

Ми знаємо, яку роль в житті совітів грали з'їзди; яке значіння прив'язували керуючі кола до регулярности цієї прилюдної маніфестації зміцнення і тривалости совітського ладу. Це ж був показчик, що все йде добре, що «диктатура пролетаріату» непохитна і що вся країна однодушно складає гольд улюбленій владі. Ми знаємо, як звичайно проходила ця комедія «волі народу».

І от сьогодні совіти відкладають з'їзд, м у с я т ь о д к л а с т и. Правильне життя ніби такого вже налагодженого апарату порушено. І вже в цьому добра ознака.

Одклад не йде в лад. Видно, на його склалися поважні причини —

і внутрішні, і зовнішні. Розклад комуністичної партії, що її починають роздирати сутички, страх перед опозицією і ще більше та активність народніх мас, яка виявилася надто виразно під час останніх виборів до совітів, особливо на Україні.

Сучасні каліфи не певні в собі. Ґрунт вислизає їм з під ніг. Факт одміни чергового з'їзду свідчить про те, що події приймають вигляд, який непокоїть совіти, і в ВЦИК не певен сам, що він являється ще сьогодні паном станєвища.

І що глибше йтиме внутрішній розклад серед пануючих, то більше матиме змоги виявитись та активність населення, то легше знаходитиме вона спроможність до організації і свої шляхи до боротьби.

КОЛИ І ЯК?

Це найбільш тяжкі питання в нашому емігрантському станєвищу. Коли настане та сподівана хвиля — хвиля визволення нашої землі? Коли здійсняться державні наші жадання, і окупована батьківщина стане вільною й незалежною? Коли повернемося на тихі води, на ясні зорі нашої України? Запитання ці часто доводиться чути людям, що в певній мірі завязалися в громадські справи і тому мають обов'язок знати не лише, що було й єсть, але й те, що буде та коли саме має бути. Вимагається цілком конкретної відповіді на конкретні запитання, що мають на увазі мінливі обставини ближчої хвилі; вимагається не прігнозу майбутнього, а простого ворожіння. Трудно піти цєю стежкою, коли здавати собі відповідальність за свої слова; але, як що уникати точности арифметичної, а стояти лише на ґрунті логіки фактів, то можна, і не бувши ворожбитом чи пророком, провидіти конечність тих чи інших подій, що з необхідною логікою виходять з фактів самого життя.

Коли? Конкретної відповіді на це не може бути, — можливий лише певний прігноз майбутнього. Для відповіді мусимо з гори взяти на увагу, що самий хід подій визволення України залежить в першу чергу не од нас, на еміґрації суших, а од реального збігу обставин там, на тім боці. Головний процес визволення зріє там, де відбувається самий акт насильства над нашим народом, — там матиме місце і новий акт великої історичної драми. Та годія наближається, — ознаки її вже ясні; це поступова активність населення — не лише господарська, але й горезжанська, як перелетча широкої активності політичної в свідомості своїх національно-державних прав та інтересів. Комуністична державна влада, що в засаді одкидає саму ідею держави, влада утопічної доктрини, що свої досягнення одводить на золотий вік майбутности; влада малої олігархичної групи, що держиться терором, — це лише несподіваний експеримент нинішньої, багатої несподіванками, історії, витворений несприродними обставинами життя колишньої Росії. Природнього й сталого ґрунту цей експеримент не має і не може мати. Той,

лад, що таїть руїну в самих своїх основах, може існувати лише до часу, поки заховують свою чинність ті неприродні причини, що його викликали. На великих просторах Сходу Європи режим царського самодержавія витворив багато нездорових соків, що од них тепер живиться режим самовластя комуністичного. Була й перемінилася монархічна марка, — але той самий абсолютизм одноособової влади перейшов до рук невеличкої партійної групи; змінилася марка національного складу влади, — поруч з народом державно-упривіліюваним участь в тій владі взяв колишній його політично-національний антипод, соціальний парій — елемент жидівський, але, поділивши з першим права політичні й соціальні, він визнав і послідовно провадить його національну й державну марку — московсько-централістичну. Отже нинішня СРСР держиться на тих самих засадах, що на них держалася та од їх завалилися стара монархія. Отруйні гази старого режиму, що довели до катастрофи імперію, лише посилено в їх інтенсії, а це збільшує можливості і силу нового вибуху. Змінився зовнішній один режим на другий, але характер і суть режиму що-до провідної системи державного життя залишилися ті самі і натурально мають привести до тих самих наслідків. Лише процес катастрофізації тепер не може бути таким длявим, — автоматично прискорюють його невблагані причини економічні. Вже використано колишні ресурси — і моральні (демагогія з її неоправданими обіцянками масам) і матеріальні (матеріальна спадщина попереднього часу); що ж до нових ресурсів, що їх більшовики так горячково пошукують у заворушеннях світової революції та в грошових лезичках «буржуазного капіталу», то на успіх того пошукування все менше й менше залишається надії. Ясна річ, не на зовнішніх підпорах удержиться комуністична влада, внутрішні підпори все більшенищаються. Експериментами комуністичної господарки старі «лишки» прогайновано, а мотоди тої господарки не дають надії на відновлення капіталу — і комунізованої промисловости і занедбаного сільського господарства. Звідси ті спорадичні антагонізми в життю большевії, які з часом усе збільшуються, звідси оте постійне хитання, кидання од одної тактики до другої. В таких умовах, не може бути великих надій ні на зовнішню підмогу, ні на розвиток внутрішніх економічних сил. Доводиться, в типових обставинах банкрутства, вишукувати все, що завалалося з старого, що можна на чужину продати або з ним бодай як у себе дома якось обійтися; і от бачимо, як поруч з «діамантовим фондом», з матеріалом колишніх художніх музеїв вишукується скрізь пірр'я з старих подушок для закордонного експорту, вишукується старий залізний лом, що без ужитку по господарствах валяється і т. ин. Розуміється, була «земля наша велика й обильна», — багато ще по закутках її завалалося всякого добра, що його за готовий гріш продати можна, тим більш, що можна продавати не лише нинішні, а й майбутні цінності дальших поколінь шляхом далеко ідучих концесій, але цілком очевидно, що вся така банкрутова техніка може лише на якийсь час одсунути неминучий кінець, а не усунути його. Навіть закордонні кредити, коли б і пощастило їх здобути, не змінили б самої сути річей, бо нормально існування кожного державного ладу стоїть не на тимчасових, а на більш сталих основах, яких большевицький лад, очевидно, не має. І самі провідники большевизму не вірять у

тривалість свого становища, — їм ходить лише продовжити свій, небувалий в історії, експеримент бодай якою ціною, а там мовляв, після нас, — хоч потоп.

Смерть занесла свою косу над большевицьким ладом ще в саму хвилю його народження, і коли та коса впаде йому на шию — було лише питанням часу. Залежало це од того, як скоро виснажаться ті отруйні гази в настроях населення, з яких повстав большевизм, та — головню — коли виснажаться останні ресурси матеріальні, якими могла орудувати большевицька влада. Все, що «плохо лежало», вже ужито, а нового взяти вже трудно, бо населення так імунізовалося в обставинах, що міцно держить в руках і не оддає здобутків своєї праці; кращий доказ того — «просчет» експортної хлібозаготовчої кампанії, яка скрахувала єдине тому, що хлібороб не захотів випустити з рук свого хліба. Ситуація для большевицької господарки дуже ускладнилася, — без грабіжки й терору здобути нових ресурсів не можна, а ці методи ведуть неминуче до руйни. Проте, що наближають упадок большевизму, значно тепер прискорюються, — підупад комуністичного господарства відбувається прискореним темпом, валюта падає, падають настрої того загалу, що вірив комуністичним провідникам, падає врешті колишній патос цих останніх, зношується та поддається самий особливий склад старих, досвідчених стовпів комунізму. Та математична прегресія дальшого підупаду дає підстави сподіватись, що остаточний упадок большевизму не може задлятися на такий протяг часу, як дотеперішнє його існування, бо це останнє відбувалося в інших, значно більше сприятливих, обставинах. Нові обставини не задержують того руйнуючого процесу, а навпаки — посилюють його та утворюють перспективи великих несподіванок найближчої катастрофи. Як що в той процес увійде елемент організованої руйнації, себ то елемент революційний, як це було в катастрофі самодержавія царського, то кінець большевизму можливий кожної хвили, як кінець монархізму можливий був кожної хвили ще за два роки до фактичного вибуху революції; коли ж справа піде ходом натурального уміраєння, то процес цей може задлятися ще на два-три роки, — приближно, як царське самодержавіє по першій революції держалося ще цілий десяток літ.

Знаю добре, що такі загальні міркування не задовольняють тих, хто нетерпеливо бажав би певної відповіді, — амплітуда терміну од кількох днів до кількох років не дає задоволення. Але більш точні обрахунки вже виходили б за межі політичного прогнозу та заходили б у сферу пас'яних комбінацій. Для тих, хто вміє бути терпеливим вь доконанні справ історичного значіння, вистачить того висновку, що кінець большевизму не за горами, що у всякому разі до кінця його ближче, ніж ми вже перебули од його початку. Це лише зобов'язує тих, хто здає собі справу з цього еміграційного становища, улаштуватися так, щоб можна було спокійно ждати подій та виконувати свої емігрантські завдання без прикрого, нетерпеливого хвилювання. Коли ми зуміємо так свої життєві справи організувати (а це од нас самих залежить, од нашої доброї і твердої волі), коли будемо готові однаково — і ждати сподіваних подій, і не гайно їх прийняти, то розважаючи над обставинами нашого можливого повороту, ми, поруч з питанням — к о л и , біль-

ше спиятимемось думкою на питанню — Я К , — як ми поверне-
мось додому.

Це залежатиме в першу чергу од того, в якій формі відбудеться
зміна тої влади, що тепер існує на всій території СРСР. Серед москов-
ської еміграції ідуть про це живі змагання. Реакційні кола бажають
раптової зміни шляхом зовнішньої інтервенції з-за кордону. Мотиви та-
кого бажання зрозумілі: такий спосіб зміни нинішньої влади дає вигля-
ди на реставрацію колишнього державного та соціального ладу старої
Росії. Кола російські поступові бажають зміни еволюційної, — боль-
шевики, мовляв, спустяться «на тормозах», — на гальмах. В основі
таких бажань лежать знов же мотиви ясні: еволюційна зміна соціально-
го ладу залишає незмінною зовнішню конструкцію єдиної держави, хоча
б і з припущенням федеративного її характеру. Всі ці прогнози мимо
того, що походять із надто суб'єктивних бажань, мають ту основну хибу,
що розраховані на органічну єдність цілої території Союзу, — старий
забобон, од якого московська еміграція не увільнилася й досі, планую-
чи всі комбінації на єдиний масштаб цілої Росії та єдиного «руського
народу».

З нашого погляду, — не лише з суб'єктивних бажань, але й з
реальних обставин нашого краю, — справа малюється инакше.

Еволюція народнього життя на всій території большевицької
влади відбувається безперечно. Крім вже в горі зазначеної ознаки тої
еволюції, а саме зросту активності населення, друга, цінна для нас,
риса тої еволюції — популяризація ідеї національно-державного права
українського народу. Не з доброї волі чи з доброго розуму большевиків
це сталось, бо навіть серед верхів большевицьких бачимо так добре
зане чорні піднебіння старого московського націоналізму (згадаймо,
напр., спорадичні виступи Ларіна*) на всесоюзних зборах ЦИК-а, що
сього року завершилися гомеричним скандалом); але кинуті у маси
певні гасла, для тих мас пожадані, не могли не мати певних, відповідних
наслідків. На нашій землі ті досягнення особливо великі: соціальні —
з огляду на колишній феодальний характер аграрних відносин в краю
переважно хліборобського промислу, національно-державні — з огляду
на певні народні традиції завдяки большевицькій системі безоглядної
економічної експлуатації України на користь московського «центра».
Такі настрої на Україні, що ними фактично довершується національно-
державна пропаганда української інтелігенції ще за часів української
державности, цілковито підготовляють народні маси до нового, а власне
пспереднього й вже знаного, ладу демократичного, що натурально наста-
не по зміні большевицької влади.

Ця ж зміна остання ніяк не може відбутися на гальмах. Ріжниця
ладу комуністичного, бодай як еволюціонізованого, од якого будь ин-
шого ладу о стільки велика; нинішня олігархична група в такій мірі
держиться лише на багнетах терору, — що на гальмах большевицька
влада ніяким чином спуститися не може. Вона упаде раптово, хоч той
момент наступатиме крок за кроком, упаде тоді, коли населення почує
повну силу, а натомість натурально зменшиться чи упаде сила багнетів
та рушниць, що в таких випадках автоматично перестають стріляти.

*) На справді — Лур'є.

Таким способом упав антипод комуністичного самодержавія, такий кінець неминує готувати долю і для самодержавія нинішнього, а, як ми вже зазначили, процес назрівання тої катастрофи має всі підстави відбутися скорше, ніж попередній.

Отже певна еволюція в народніх настроях відбувається й поглиблюється та, на нашу думку, доспівши, натурально завершиться вибухом проти того ладу, що в нинішніх умовах народнього життя не стоїть з ним в найменшому, — тим більше безпосередньому, — еволюційному контакті. З цього погляду маємо оцінювати і всякі інтервенційні плани. В нинішніх умовах трудно сподіватися, щоб мали ми можливість інтерв'ювати власними силами; та коли б могли, то чи бажане повторення хоч і блискучого, але безплідного, зімового походу, тим більше — повторення героїчної трагедії Базару? А таке повторення цілком можливе хіба би вже тому, що ми звідси можемо помилитися навіть що-до хвилі, коли саме большевицький чиряк наведе остільки, що вже мусить його прорвати. Інтервенція того типу, про який думкою багатіють московські зубри на еміграції, а саме — що звідси прийде озбрєса сила і повалить большевицьку владу, — це комбінація і нереальна і шкідлива. Нереальна, — бо такий акт мав би відбутися лише за допомогою міродайних чинників Європи, а вони вже досить опекалися на аранжуванню інтервенції Денікіна — Врангеля і тепер знову мають з тим клопіт в економічних перетрактаціях з большевиками. Шкідлива, по-перше, тим, що чужостороння інтервенція гальванізувала б большевицький організм та задержала б натуральний процес його упалку; по-друге, тим, що коли б той спосіб визволення не відбувся чи взагалі як скрахував, то це був би крах цілої концепції і викликав би натуральне розчарування, підупад духа; москалі зробили спробу в тім напрямі, — підняли акцію повороту якраз способом інтервенції на чолі з «вождем», — і крах тої спроби тяжко обився на настроях загалу московської еміграції. Раз ми певні, що тим коном, на якому має зародитися й відбутися акт великої драми, буде терен нинішньої большевицької влади, то справа майбутньої інтервенції має зовсім инший вигляд. Участь еміграції в тій справі, хоч як це немило нашим гарячим військовим, почнеться, очевидно, вже по підняттю заслони, а власне — й по першому акті, коли ми натурально увіллємося в широкі лави борців за визволення не як стороння, а органічно зв'язана з ними сила; инша форма участі мала б не загальний, а партизанський характер, хоча б і дуже широкий.

Для де-кого це ламає звиклі шляхи майбутніх комбінацій, але нетерпеливість молодой влади треба підпорядковувати розважливим міркуванням доцільности та доцільно ужити час на те, щоб відповідно приготуватися. Ті сили, що прагнули б негайно взяти активну участь у визволенню батьківщини, мають зберігатися планомірною організовано, в певності, що вони ще будуть дуже й дуже потрібні. Форми збройної боротьби за свою батьківщину не вичерпуються інтервенцією. Треба добре пам'ятати, що головна наша боротьба буде не з большевиками, як такими, а з окупантами нашої землі. Ці окупанти можуть перемінити колір і марку, але провідні окупантські тенденції їх що-до Ук-

раїни залишаться і будуть ще довго жити. Коли большевики упадуть, то для москалів справа їх упадку — внутрішня, домашня справа переміни внутрішнього ладу; для нас упадок большевизму — справа ширшого, не лише внутрішнього, але й зовнішнього, міжнародного значіння: з упадком большевицької влади зникає чужа влада окупаційна. Та натомість можуть поновитися традиційні тенденції нашого історичного окупанта, і настане момент зовнішньої війни, що потребуватиме і наших сил і зовнішньої допомоги збройною силою, але вже в формі не інтервенції, а закономірних військових союзів. І хоч як не хочуть нових заворушень наші люди на Україні, що вже натерпілися лиха од війни, та коли наступить відповідний час, тоді населення й само встане і вимагатиме нашої активної участі для охорони й закріплення його державної самостійності, як єдиного способу для всебічного забезпечення життєвих інтересів українського народу. За військом не маємо журитися, — ще досить матимемо того лиха, бо з упадком большевизму стане на чергу справа зміни не лише політично-соціального ладу, але й державно-національного. Тоді власне й почнеться справжня кривава драма.

Тож не будемо безпотрібно нервуватися та нетерпеливитись, а візьмімо твердо в руки свої настрої, так зденеровані на чужій чужині, далеко од рідної землі. Вона далека, але живчик її життя ми чуємо, для неї живемо, за неї терпимо найтяжчі муки — муки вигнання. І свою волю маємо підпорядковувати виключно її інтересам, а нашу тактику — доцільності способів її визволення, не забуваючи як своєї ролі, так і рямців її доконання. Як еміграція, ми лише видимий для світа барометр та резонатор навні тих настроїв, що здушені дома. Ту свою роль ми виконуємо аж поки проб'є дванадцять година, коли новими обставинами та роля може змінитися чи ускладнитися. Лише тоді остаточно стане ясно: к о л и і я к . До того часу потрібна нам найбільша організованість та витривалість, бо перемогає той, хто більше організований та у кого «міцніші нерви».

О. Лотоцький.

Є В Р А З І Й С Т В О .

Нам здається, що у нас недоцінюють де-яких явищ в лоні російського народу, явищ, які мусять, коли не впливати, то висвітлювати наше становище і наші путі. Слово «євразія» чути так часто в устах большевицьких, як і в дебатах емігрантських. Це є певна ідеологія, певний програм чину, що на них сходяться особи дуже віддалені своїми соціальними і політичними поглядами. Ціла міжнародня політика большевиків стремить до відокремлення життя большевії від західньої Європи, до протиставлення змагань і засад першої засадам другої і до скерування уваги і симпатій російського народу в бік Азії і колоніальних народів. Подібними тенденціями пересякнено і «євразійство» не большевицьке. Ідеологами цього останнього суть кн. Трубецький, Сувчинський, Савицький і т. и., до нього належать і монархісти і респуб-

ліканці, ліберали і неpartійні. Але вага євразійства, як ідеології, ще не вичерпується фатальним зближенням комуністів і чорносотенців. Значно важнішим є той факт, що кожен росіянин, коли він є щирим і захоче відкрити свою душу «на розпашку», думає і відчуває, як євразієць, лишень досі у нього то не набрало певних форм. Отже, як большевицьке так і емігрантське євразійство є відкрystalізування загально-російської душі, освідомлення змагань і реалізація чинних, живих тенденцій маси російського народу. Євразійству, як ідеології, в її емігрантській редакції і присвячена ця стаття.

Географічна назва його пояснюється тим фактом, що східно-європейська рівнина, біломорсько-кавказська, як вони кажуть, на думку євразійців різниться від Європи як під оглядом географічним, так етичним і культурним. Сильно поділений горами, обмитий морями германо-романський захід неподібний до рівного степового слов'яно-монгольського сходу. Цивілізація євразії склалася під трьома впливами: півдня, сходу і заходу. Південний внесок — це від Греції, що ніби то була амальгамско азійсько-європейських складників, а пізніше Візантійщина, де вага азійської стихії є ще значнішою. Східній — це вплив степу, чисто азійський і монгольський, це ті орди й племена, що розсілися на просторах Московщини і до тепер ще достатно не змосковлені. Зрештешу вплив заходу — це вплив германс-романських народів, прищеплений Петром. Наслідок цих чинників, по думці євразійців, є культура цілком не подібна ні до цивілізації західньої, ні до якої з чисто азійських. І тому є слушним надати їй особливу назву євразійство.

Відправною точкою цієї ідеології є остро відчута органічна відчуженість росіяно-європейської культури. Услід за цим чуттєвим чинником іде логіка й історіографія. Кн. Трубецький написав цілукнижку, в якій він доводить що сучасний європеїзм це не є ніяка об'єктивна цінність, але від'ємне явище в історії людства, явище, з яким треба боротись. Євразійці стоять на тій становищі, що абсолютного поступу не існує, що нема об'єктивно вищих і нижчих культурних вартостей. Для них певні ступені минулого чи певні стани сучасних дикунів є більш симпатичними і органічно близькими, як європейська цивілізація. Розглядаючи цілість духовного і матеріального доробку сучасного людства, вони констатують де-які безперечні об'єктивні хиби і вали його. Не годні синтезувати, як слід, щойно розложеною цілістю, вони заявляють, що годі встановити якусь міру, відзначити вищу форму життя від нижчої. Розглядаючи дикуна і цивілізованого, дитину і звіря, тварину й рослину, кн. Трубецький твердить, що для дикуна цивілізований є диваком і дитиною, як і навпаки, що не має підстав дати рацію першому перед другим чи навпаки, що годі знайти межу окремих живих пород і безнадійно спускає руки, проголошуючи брехню і хибність досі признаних наукових критеріїв. А позаяк досі творцями науки були європейці, як вони кажуть германо-романці, то євразійці закидають цим останнім фальш цілці їх цивілізації. Вони добачають (чи ж новина!) в усім європейським житті егоцентризм і його роблять причиною всього зла і вважають за конечне опертись впливові європей-

ської цивілізації і навіть боротися з нею. Мало не всі хиби і злигодні сучасного життя вони приписують впливові європеїзму і намагаються створити нову цивілізацію на основах радикально відмінних од тих, на яких стоїть Європа.

На перший погляд кидається в очі схожість євразійства з слов'янофільством. У тому є рація. Але між ними є і розходження і то капітальне. Євразійці остаточно рвуть з ідеєю слов'янської спільности. Вони здають собі справу, що поляки і чехи занадто заангажовані в європейській культурі, щоб вони погодилися на виступ проти Європи. Серби і словинці, на їх думку, ще не досить виявили свою природу. А що до українців, то, звичайно, про них немає спеціальної мови, хіба що натяки на ролі Візантійщини, що мала би бути рішачою в князівстві Київським та на майбутню федерацію з москалями. Євразійська думка ще не дійшла до тієї точки, по якій мають розійтися наші шляхи. Замість шукати опори в слов'янстві євразійці, як большевики, так і емігранти, звертають свої очі на Азію. Повні нехоті й огиди до Європи, і здаючи собі справу, що імперіялістична промислово-капіталістична Європа не може жити без колоній, вони повстають проти гніту європейця в колоніях, проти упослідження цивілізації «диких» і напівцивілізованих, проти егоцентризму і т. и. Шовінізм, а також космополітизм, який на їх думку зрештє є нічим иншим, як збірним шовінізмом германо-романських народів, їм видається бридким. Згідно властивому росіянам «прекраснодушеству» і наївності, вони знову проповідують «сборное согласие», себ-то ідилію вовка з ягням. Така вже природа москала, що йому вказівки життя ніщо перед вимірною доктриною.

Намагаючись бути «сознателями русского самосознания» і покористати з досвіду подій нашої доби, вони рішуче заявляють, що большевизм ні в якій мірі не є явищем питомо-російським, але скорше наслідком ухилення московщини від свого євразійства. Більш од того, це Європа винна і відповідальна за муки і страждання російського народу. Історичний матеріалізм, або як вони кажуть «воинствующий экономизм», на їх думку — це вислід цілої європейської цивілізації. Мілітаризм, капіталізм, соціалізм для них це суто європейські явища і ніби навмисне вигадані, аби робити неприємності євразійцям. Матеріалізм і атеїзм, це наслідки визволення, бунту економіки проти релігійно-моральної системи. Науковий емпіризм був лише маскою для атеїстичного світогляду. Не пояснюючи, чому і як, євразійці заявляють, що «комуністичний шабаш прийшов в Росію, як завершення більш як двохсотлітнього періоду європеїзації».

Наука большевицької революції і большевицького панування навчає євразійців, що без системи політичних соціальних і економічних норм, опертих на релігійно-моральних основах, нема життя, гідного людини. Шукаючи цих основ, євразійці натикаються звичайно на православ'є і його класується занаріжній камінь своєї ідеології. Вони вважають, що єдина східна церква посідає істину і практикує її в своїм внутрішнім і організаційним житті. Католицька церква, звичайно, видається їм втіленням ненависного їм германо-романського світогляду. Вони закидають їй догму абсолютного авторитету папи і надмірну терпимість

мість в світському житті, проповідуючи і оговну волю сумління поряд міцної світської влади. Оскільки Греція видається їм близькою і зрозумілою, оскільки Рим — ворожим і облудним, і то за для свого імперіалізму і змагання до влади. Католицька церква, що наслідує в цім римську імперію, є звичайно запереченням ідеології євразізму. Обертаючись до рідної історії, євразійці нарікають на давні російські уряди за те, що вони тримали церкву в покорі, «еказьоннили» її, зробили бюрократичною. Сильно натискаючи на вагу і значіння православія, євразійці не забувають зазначити, що релігійний світогляд не мусить нехтувати практичним життям і емпіричним знанням, що є розкриттям божого твору. Вони намагаються виробити норми організаційні і економічні, і господарські. Але досі, оскільки нам відомо, ці слова лишалися тільки словами і не дали найменшого оброблення вищезазначених справ.

Цікаве розуміння євразійців російської історії. Ми вже зазначили, що вони надають велике значіння впливові степу. Але більш од того, може першими, вони одверто вводять, як рішачий чинник московської історії, — татарщину. «Приклад монголо-татарської державности (Чингіз-хан і його наступники), що зуміли опанувати і упоратися на певний історичний термін з великою частиною старого світу, безперечно відіграв велику і додатню роль в творенні великої державности російської», — кажуть вони. Або «глибоке всенародне православне релігійне почуття силою свого горіння переплавило татарський гніт у владу православного російського царя і обернуло улус Батия в православну московську державу». Істина, не раз повторювана західними вченими і українськими істориками, нарешті набуває права громадянства і серед москалів. Бо раніш ці останні ніяк не хотіли погодитися на азійську природу їх державности і їх цивілізації. Як слушно зазначив кн. Трубецький, російський інтелігент останньої доби був зачарований двома концепціями-великодержавности і поступовости. Ці дві провідні ідеї завжди боролися в житті Росії і ділили між собою провідні верстви російського народу. Петро Великий започаткував цей розбрат, завзявшись неслухно і «не питаючись» маси народу, причастити його до благ європейської цивілізації. Політика Петра Великого вважається євразійцями явно помилковою. Раз — що він защепив хворобу європеїзму, невластивий Росії дух західньої цивілізації, а по-друге — він винищив багато такого, що є цінним і питомим російському народові. Прекраснодушні (на словах!) євразійці вважають ідею великодержавности за помилкову. Нею опікувалися головню консервативно-монархістичні кола. Але ці кола, як уся великодержавність російська, були пересякнені германо-романським духом. Отже не дивна нехить євразійців до цих кол і до їх політики. Натомість так звана поступова інтелігенція поклонялася другому кумирові, сотвореному Петром Великим — «вишності культурній». Все, що було в Росії неподібного до Європи, вважалося некультурним, диким, відрапливом. На цих двох помилкових засадах була і побудована ціла новітня Росія. Вона крила в собі шкідливу двоїстість, позаяк маса лишалась достотно російською, а верхи в той або инший спосіб з'європеїзувались, заражені германо-романською

гадгеною. Це могло тривати певний час. Але надійшов момент, коли маса заворушилась, і всі надбудови ідеологічні і політично-соціальні рушилися. Євразійці слухино добачають в сучаснім стані Росії Немецьку історію, яка мститься за непошанування природи і традицій. Треба сказати, що євразійці є великі прихильники як традицій, так і національного характеру. Вони часто повторюють твердження про єдине-спасення національності і національної гордості, хоч і відмежовуються від шовінізму. Поді сказати, який реалістний зміст вкладають вони в ці твердження і яку «кузьмину матю» мали б вони показати «самостійним» українцям.

Цікавою рисою євразійців є те, що вони старанно відмежовуються як від «правих» так і від «лівих». Маючи широку філософську базу, вони намагаються обійняти найрізномірніші групи і партії. Від кожсерваторів і монархістів відтіляє їх розуміння ролі старих царських урядів, змагання цих «рівняти» на Європу, їх піддання себе впливам германо-романським, а також використання православ'я в своїх політичних цілях. Рівно євразійці нарікають на царські уряди за гноблення народу і непошанування його святощів, його самобутності. З лівими, власне з народниками, їх різнить насамперед соціалізм. Цей останній, бувши виплотом Європи, є огидним для євразійців; негативне, а що найменше байдуже, становище народників до релігії також відтіляє євразійців від цих останніх. Втім є не мала сила євразійців, що вони намагаються охопити цілість національного буття російського народу і стати по-над партію. Ми вже зазначали не раз їх прихильність до традицій, яку вони шукають геть далеко, в передпетровській добі і навіть в добі татарської мавали. Також хотять вони цільнувати особливостей національного російського характеру і тут надібують на добре знану пасивність, фаталізм москаля, що ріднять його з азіятами. Але це їх не в'яже і вони радо відзначають це, як ознаку своєї вищості. Звичайно ми, українці, що маємо не раз ще зійтися «на прю» з москалями, можемо лише тішитися з цього. Натомість, коли вони бачать, що знесення «сблудки» є неминучим в ході соціальної революції і є корисним, щоб поборювати ненависний їм соціалізм, вони роблять уступки.

Так виглядає в загальних рисах ідеологія євразійців. Нам не важко помітити в ній певну спорідненість з ідеологією і скорше з акцією і політикою большевиків. Коли ці останні, заведені надією на світову революцію, шукають ахилової п'яти Європи десь в колоніях, ними керує та сама логіка, що і євразійцями-емігрантами. Із писань кн. Трубецького видно, що у москалів є певна досада, неввір'я що до можливості і доцільності їхньої європеїзації. Вони побачили, що для них це не є благом, позаяк вони завжди будуть мучені і тривожені «тінями» своїх «монгольських предків». Тоді вони почали шукати доказів невартості європейської цивілізації. І знайшли: большевики в «буржуазності», а наші в «геоцентризмі», але висновок одних і других той самий: треба боротися проти Європи і то для врятування людства у перших — від «капіталістів», у других — від «германо-романців». Перші, активні і агресивні, понесли на схід зброю і стали готувати «хрестовий похід» проти Європи; другі — проповідь рівності цивілізацій, огиду до силь-

ної європейської раси. Мета у обидвох одна: підняти усі народи світу проти Європи. Що до позитивної роботи, то коли більшовики намагаються творити нову «пролетарську» культуру, євразійці проповідують насамперед «очистку» старої російської від германо-романських впливів. А позаяк ці впливи були перенесені і плекані вищими верствами, то євразійці звертають свій зір до народньої маси, носительки традицій і суто-національної культури. Отже знову змагання тих і других схрещуються на нижчих верствах російського народу. Ще більше, большевицька революція здається для євразійців фактом додатнім, оскільки вона перевернула класи і стани, зрбила перших останніми і останніх першими. Вони вважають, що цей факт сприяє витворенню нової верстви, що вийшла з низів і не зачеплена європеїзмом, необхідної для творення нової суто-євразійської цивілізації. Як бачимо, змагання, що вийшли з цілком протилежних точок погляду, схрещуються і то для того, що вони ведені логікою річей, яка накинута двом ніби відрубним групам одну назву.

Після всього вище сказаного, яке має бути наше, українців, відношення до щойно зазначеного явища? Цілком позитивне і співчуваюче. Ми не можемо відмовити в логичності і органічності цієї ідеології. Її розуміння своєї історії і власної особи цілком сходяться з нашими поглядами на москалів. Її відношення до Європи диктоване її істотою і не може бути инакшим без огляду на об'єктивну істину. Нашою думкою є те, що власне в євразійстві російський народ доходить до своєї національної свідомості і правильно накреслює шлях в будучину. Натуральним є те, що він шукає на сході спільників і однодумців. Наш же шлях є на захід. Ціле наше єство, історія, будучина диктують нам спільність з західом. Разом з чехами, поляками, пізніше сербами маємо творити найновіший шар європейської людности. Євразійство ясно зазначає розбіжність наших шляхів. Справа нашої культурної, національної і державної відрубности від Росії теоретично розв'язується фактом об'єктивного признання і підтвердження євразійства, як суто-російського явища. Але більше—той факт дає нам певне місце і ясно означену роль в історії людства. Положена на межі двох світів — європейського і азійського, — Україна мусить відзначити грань між двома площинами людської цивілізації, схилати тереза в бік властивого їй європеїзму. Місія, аж надто виразно зазначена в борні українських князів з навалом татарською, в війнах козацьких і в політиці наших кращих гетьманів, увіходить в нову стадію свого переведення. Наша національна традиція, йдосі добре неусвідомлена, набуває більшої виразности і мусить не аби як сприяти успіхові нашої боротьби. Згідність нашого минулого з завданням на будуче аж надто ясно опреділює сучасне і мусить усунути всякі хитання, непевність, марне шукання доріг. Оформлення євразійства довершує процес кристалізації європеїзму через виділення чужорідних елементів і робить з України важливий складник цього останнього з певним виразним призначенням.

Bruxelles
Avril 1926

Дм. Андрієвський.

«ЛОГИЧНИЙ КІНЕЦЬ».

Відгуки вбивства Головного Отамана знайшли своє відбиття і на сторінках совітської преси. «Петлюру забито» — повідомила широкі маси невірників в совітському союзі коротка телеграма «ТАРС»-у з Парижу:

«Сьогодні до Петлюри, що йшов вулицею, підійшов один українець і, заявивши, що він мстить Петлюрі за бивство на Україні росіян та жидів, стрілив до нього з револьверу. Петлюру забито».

Цього «одного українця», «местника» «за вбивство росіян і жидів» на Україні ховає телеграма Тарс-у, що б не розкрити часом відразу карт, щоб не показати правдивих, закріпавлених рук, які поповнили цей злочин.

А одночасно з тим телеграма Русспресу- з протилежного боку доносила, що українське населення в Харкові і Києві служило жалібні панахиди і що совітська поліція мала багато роботи, розгоняючи зібрані на вулицях великі маси демонстрантів.

Населення України добре зрозуміло, хто був це — «один українець», що «мстився» за вбивство на Україні «росіян і жидів».

В одному з совітських часописів А. Приходько в досить довгій статті «Петлюра» пише:

«Телеграф приніс звістку, що десь на вулиці Парижу Петлюру Симона забито... Постріл невідомого ще емігранта (ростріл наш- І. Л.) несподівано пізвав ланцюг авантур героя нечислимим жидівським погромів, автора кривавих насильств над українським робітництвом та селянською біднотою, оборонця української «дрібної буржуазії»..

«І сталося це як раз у той момент, коли Петлюра в закутках паризьких кав'ярень натхнено і нервово сплітав собі павутиння переможних баталій, нових авантур і мріяв за допомогою Пілсудського на білому коні знову в'їхати до Києва... »

«Правда Петлюра загинув політично ще в 1920 р., в той час, як робітничо-селянський багнет виштовхнув його за межі червоних земель. Однак він фізично продовжував перебувати на хлібах милостивих капіталістичних держав. Акули імперіялізму тримали його про всякий випадок, як кваліфікованого і непримиримого ворога большевиків, щоб у слушний час скористати як придатну зброю»...

Там «один українець», тут «невідомий ще емігрант» на вулицях Парижу забив Симона Петлюру. Чому ж не сказати одразу правди? Чому не сказати одверто: «Симона Петлюру забив жид, а до того ще й

не з України, а з Смоленську, «натуралізований француз», який нічого спільного не має з Україною і ніколи не бачив тих «жидівських програмів»? Чому не вистарчає п. Приходькові і Тарс-у мужности заявити не менш одверто: «Петлюру забив жид-комуніст»? Аджеж проголошено криваву систему індивідуального терору? Навіщо бавитися в ховання? Тим більш, що п. Приходько досить недвозначно заявляє, що Покійний Отаман снував далі свої плани боротьби з окупантами, що «Симона Петлюру тримали імперіялістичні держави про всякий випадок, яко кваліфікованого і непримиримого ворога большевизму».

І сталася «несподіванка». Напередодні нової «авантюри» якийсь «один українець», а може й «невідомий емігрант» кількома стрілами з револьверу положив на бруці Парижу цього «кваліфікованого» вождя українських мас, а потім стояв над трупом, один за другим посилав нові стріли, щоб часом ця перша жертва індивідуального терору, яка «політично» померла ще в 1920 році, але «фізично» існувала ще й до останнього часу, — не залишилася живою.

«Проте історія Петлюру згадає — пише далі А. Приходько, — бо з розвиткові українських революційних подій він створив цілу криваву смугу. Петлюра заслужив повне право бути занесеним на чорну дошку історії. Звичайний маленький чоловічок, од бухгалтерської конторки в 1917 р. був винесений на поверхню життя хвилею української контр-революції... На певний час він зробився носієм надій і сподіванок певної частини української дрібної буржуазії та націоналістичного міщанства (розстріл наш І. Л.). «Коли немає великих людей у бурхливій епохи історії, — сказав Гельвецій, — то тоді їх висувують обставини». На кон української революційної боротьби Петлюру Симона висунули обставини українські. Дрібній буржуазії на Україні, що в час громадської війни за соціальне визволення чинила як ніде в СССР збройний опір, — потрібний був отаман. І ним став «соціяліст» Петлюра, що перетворився в виразника певної ідеологічної концепції, — «петлюрівщини».

«Петлюра Симон є випадок в українській революції, але петлюрівщина», то явище, що мало до якоїсь міри свою законність, походило з класової та економічної структури української дрібнобуржуазної дійсности, в першу чергу — з структури села і підпиралося певними історичними обставинами, національними особливостями України зокрема.

«Петлюровщина — то тупа обмежена самостійницька ідеологія, що прикривала і прикриває соціальні та класові змагання трудящих націоналістично-зоологічними гаслами. Вона тягла за собою глитайські верстви українського селянства та політично безграмотної української інтелігенції і спричинилась до цілої низки кривавих подій»...

І цьому всьому винувником є Симон Петлюра. Навіть А. Приходько не здимає з нього лаврового вінка, не розвінчує його. Він, Петлюра,

якого українські обставини в бурхливій хвилі історії українського народу «винесли на поверхню життя», поставили на чолі українського визвольного руху, який від його імени одержав назву «петлюрівщини», тієї «петлюрівщини», яка потягла за собою широкі верстви українського селянства та української інтелігенції. Правда, А. Приходько пише «глитайські верстви українського селянства», «політично безграмотної інтелігенції», але треба не забувати, що пише він в совітському часописі.

Петлюра створив «петлюрівщину», «те явище, що до якоїсь міри мало свою законність», «яке підпиралося певними історичними обставинами, національними особливостями України». Петлюра став носієм надій і сподіванок української «дрібної буржуазії» та «націоналістичного міщанства», «глитайських» верств українського селянства та «політично безграмотної інтелігенції». Для того, щоб об'єднати навкруги себе цілу Україну в списку А. Приходька бракує, здається, лише великих земельних власників та самих же комуністів, з якими саме Петлюра боровся.

А хіба ж не те саме казалося на жалібних академіях Парижу, Праги, Подєбрад, Варшави, Букарешту, Берліну?

Далі А. Приходько нарікає, що в той час, як «вже кожному ясно», українська еміграція (напевне теж політично безграмотна) й до цього часу не розуміє ще того, «що тільки соціальне визволення зумовлює можливість дійсного розв'язання і національних змагань пригнічених націй, що тільки радянська система державного ладу забезпечує розвиток їхньої культури та їхній господарський добробут...»

«В своєму націоналістичному засліпленні мріють про інтервенцію та про поворот на «троянському коні».

Існуванню еміграції вбачає А. Приходько вже кінець. Вона «націоналістично засліплена», «одурена», вже незадовго почне повертати на Україну. «Сліпі прозрівають», — як каже він, — «консуляти радянські не мають спокою від охочих вернутися на Україну»... Але в той же час щось інше трівожить його:

«ніколи, здається, — каже він, — такої стурбованості і активності не виявляли отамани і ватажки, як тепер бо... не хочеться залишитись генералами без армій. Найбільшу акцію провадив по збиранню сил Головний Отаман. Його прем'єр, Андрій Лівницький, і нечисленні послі перебувають в численних роз'їздах, а дипломати силкуються достукатись аудієнцій у міністрів, президентів, що могли б їх підтримати і морально і матеріально».

І чи не хоче часом сказати А. Приходько, що не в «вбивстві росіян і жидів на Україні» криється причина смерті Симона Петлюри, а в тій «надзвичайній стурбованості й активності», яку він так підкреслює в праці Головного Отамана, його прем'єра і дипломатів та «нечислених» послів? Чи не в тому лежать причини смерті Головного Отамана, що двері міністрів і президентів (розуміється «капіталістичних» держав) не завжди охоче, але все ж відчинялися, що вже в очах червоних наказодавців заманячила велитенська фігура Петлюри «на білому коні» під брамсю Києва?

Здається, що так. Здається що , А. Приходько проговорився:

«Сумні, як голодні возки бродять отамани по вулицях Парижу, Праги, Берліну, безнадійно мріючи про єдиний емігрантський фронт, про численні армії козаків, що з ними можуть рушити в похід проти «окупантів» большевиків.

«Під час одного із своїх променадів пропав і Петлюра Симон. Душа петлюрівщини вийшла з орбіти живих. Шлях кривавого авантюриста логічно завершений..»

З цього треба було зачати. З причин, вище поданих самим А. Приходьком, московською рукою в боязні переможних «баталій» л о г и ч н о «завершено» шлях душі українського визвольного руху— Симона Петлюри.

І. Л.

TO BE OR NOT TO BE.

Наступив серйозний момент в житті комуністичної партії на Україні. І як раз «камнем преткновения» оказалось болюче питання, якого так боялася большевицька влада, — це питання «українізації».

Поки це було на папері, поки це тільки обговорювалося, дискутувалося в кабінетах та обмірковувалося на шпальтах большевицької преси, як абстрактне «мероприяття сближення» правлячої партії до населення, то все йшло гаразд. Але коли вже Ларін заявив про «притеснення руских» на Україні і коли це питання облетіло з сичінням московську пресу, то Чубар і його приспівники побачили зворотну сторону українізації, а саме небезпеку українізації для Москви ж з одного боку — сепаратизм, а для диктатури пролетаріату, і тим самим для себе й своїх постів чільних — з другого.

Ґрунт компартії на Україні починає бути слизьким, бо українізація — коли вірити самим керівникам її — при всіх гальмуваннях, що робила їй на початках немосковська, а таки місцева компартія, почала виказувати два яскраві і не менш гострі наслідки, а саме — сепаратизм і дрібнобуржуазництво.

Український сепаратизм — навіть з комуністичною зараскою — логічно мусить впливати з поступового українізування адміністративного апарату, української школи, промисловости і т. д., словом усіх тих обов'язкових функцій, якими повинна жити — згідно з конституцією СССР «незалежна», а по суті підлегла Москві — московська провінція — себ-то Україна.

Ми вже знаємо, що відповідаючи Ларіну на сесії ВЦІК у Москві українські достойники запевняли забезпечену метрополію, що «на Шіпке всьо спокійно», що жадного сепаратизму не можна виводити з того тільки, що Україна буде говорити по українському, бо ж на чолі совітської влади на Україні «в більшості стоїть російський робітник»

(«Прол. Пр.» ч. 88), як янгол-хранитель московської влади і як запорука «мирного» співжиття України з Москвою. Так само, говорили вони, який же тут сепаратизм, коли навіть протоколи українського совнаркому ведуться російською мовою, коли ж цей самий совнарком складається в більшості з росіян і т. д.

Словом, українізація це щось «між иншим», але «між иншим» дуже необхідне. Бо ж потрібне і годі. Такий Попов (одне прізвище вказує про те, чи йому потрібна українізація) в «Комуністі» ч. 120 говорить таке: «само собою розуміється, для нашої (?) партії українізація совітського і партійного апарату ніколи не була і не являється (ростріл наш. В.Р.) тепер якоюсь самоціллю, а всього лише засобом тіснішого зв'язку з українськими масами, в першу чергу — з селянськими. Без цього засобу наша партія обійтися не може...» (ростріл наш. В.Р.). Отож отакій Попов ясно довів, для чого потрібна українізація, а Чубарі, Петровські і К-о своїми промовами сказали лише: «це так — ввійдіть же в наше полонення правителів — українізація потрібна і годі».

Але тим часом життя бересвоє. І українізація починає показувати пазури випробованим жонглерам.

Бо за українізацію вхопилися не тільки ті, хто мовчки, але свідомо в душі, йде проти компартії, як представниці московського жандармського управління, але й сама звичайна сбивательська маса. Ось що ми читаємо в «Комуністі» ч. 120 із статті того ж самого «блюстителя російського порядку» на Україні — тов. Попова: «російська аборусифікована більшість пролетаріату на Україні, що не знає української мови — кадри нашого партійного активу — призначені стояти осторонь від цього розвитку (себ-то розвитку української культури. В.Р.). Що торкається тих, що знають українську мову, і які керують партійними кадрами, то вони до сеї пори не досить численні, а іноді, крім того, не досить марксистськи підковані. При таких умовах, при такій квалітаті нашої партії на ідеологічному українському фронті, ми маємо безперечний факт розвитку дрібної буржуазії, (ростріл наш. В.Р.), як по містах, так і на селі. Наколи ж ми лишимося кволими тут і в будучині, то ця дрібна буржуазія, що розвивається, стане все більш і більш укріпляти свої впливи на української селянські, а до певної міри і на робітничі, маси, а поруч із цим і на нестійкі елементи нашої партії. Тут велика небезпека»...

Яка? Небезпека, що, як двуликий Янус, має два обличчя: відокремлення від Москви і боротьба проти комуністичних доктрин, що замінюються дрібно-буржуазними тенденціями.

Обидві ці риси, що вже яскраво проступають, як думки, на Україні, так тісно зв'язані між собою, що їх розділяти було б важко, але дозволимо собі, хоч би штучно, їх розділити і звернути більшу увагу на першу — себ-то на український сепаратизм.

Разом з українізацією, що повинна була б тільки наблизити російських робітників, що стоять на чолі України, до її населення, аби останнє могло вважати цих робітників за «своїх», а не за «чужих», — разом

із тими знаннями про історію, літературу, культуру України, що просочувалися в мазок комсомольця через «обов'язкові» знання науки комунізму, — разом з невпинною і навіть уперто-таємничою роботою національних українських чинників на еміграції, — появляється цілком природне запитання: чому ж на Україні Москва?

І одним з перших на це питання одповів передовий поет—комуніст Хвильовий. Всім вже відома його стаття з криком: «Дайш Європу» і полеміка, що її цей девіз викликав. Але в одній з своїх останніх статтів, говорючи про шляхи української літератури в «Апологетах писаризму», Хвильовий заявив: «на яку із світових літератур вона мусить взяти курс? У всякому разі не на російську. Це рішуче і без всяких застережень. Не треба плутати нашого політичного союзу з літературою. Від російської літератури, від її стилів українська поезія мусить якомога швидче тікати».

Така заява виглядає вже на паніку, бо, не окресливши конкретно, на яку «Європу» треба тримати курс, Хвильовий хоче тікати безоглядно від всього, що є російським і «то якомога швидче». Раніше в іншому місці Хвильовий (в полеміці з С. Пилипенком) сказав ще гостріше і... ясніше, що «ідеї комунізму бродять не стільки по Європі, скільки по Азії...» А звідси роль Москви — «центру інтернаціональної ідеї» — від якої треба «тікати». Чи не сильно сказано?

Ці тривожні моменти відчувають дуже добре Чубарі і К-о. Про небезпеку відірвання України від Москви вони говорили і на комсомольському з'їзді на Україні, і спростовували її в Москві на з'їзді ВЦІК, отже і зараз, коли такий видатний там поет, як Хвильовий, — гукнув «тікай», то це може справді створити панічну атмосферу. І почувавши, що ґрунт справді хитається під ногами, Чубар «зволив» умістити «авторитетну» статтю у «Комуністі» (ч. 120) під назвою «Вивихи», де, м'яко критикуючи, так ніби ласкаво уговорюючи Хвильового, старається зм'якшити висунені Хвильовим лозунги, а разом з тим і привернути його і «іже з ним» до «правоверія». Ми дозволимо собі навести кілька цитат з цієї статті, бо вона надзвичайно яскраво показує всю еквілібристику такого «державного мужа», як Чубар, який одночасно хоче вдовольнити і вимоги українізації, і Москві догодити, а так само і зберегти свій авторитет, як *fondé de pouvoir de Moscou en Ukraine*.

Хвильовий, що одріжняється сміливістю, як не сказати безпардонністю в своїх думках, отак просто і заявив: «Ідеї пролетаріату нам і без московського мистецтва відомі». Отже на це Чубар достойно відповідає, навіть з почуттям власної гідності: — «хіба забули, де скоріш відчували ідеї пролетаріату». Так ніби попірає Хвильового за брак вдячності до Москви за науку. Спіраючися на Драгоманівське московофільство, Чубар каже далі: «хто може дати таку раду: тікати... без всяких застережень? — Той, хто не хоче мати з Москвою ніякого зв'язку, хто не бачить або не хоче бачити Москви — центра інтернаціональної ідеї». Хіба ці слова Чубаря не промовляють самі за себе, за його роль, за його обов'язки... Тай сам Чубар і К-о бачуть це дуже добре, і намагаються заглушити рокіт української стихії, яка бушує і от от прорве московську греблю на Україні...

Цю небезпеку годі вже крити жонглюванням ріжного роду, «необхідністк» українізації, бездарними маневрами для збереження своїх посад і привілеїв. Ця гра видна вже без мікроскопа.

Роля Хвильового симптоматична, як вислів опозиційної думки серед української компартії (не говорячи вже про решту «безпартійного» населення). Але вона — ця роля — ще не означена, тільки «тікати» і тої «яко мога швидче». Це ще не є обґрунтоване гасло. Опозиція в компартії фактично не знайшла стежки з темного лісу доктринерства, жонглювання, «брання курсів» і т. п., але життя і його практика протиставляє всім цим комбінаціям зовсім інші форми і шляхи. Правда, ці процеси серед партії довго ще будуть проходити зигзагами. Але на населенні, на яке хочуть спертися «українізовані» російські «робітники» і яке не належить до компартії, — ці процеси одіб'ються сильно й глибоко, і от власне це Попови і йому подібні називають «великою небезпекою» і цього власне вони бояться.

Зараз Чубарі, Петровські, Попови і т. д. стараються наперегін латати ту греблю, на якій стоять і яку хвилі українського моря підмивають чим раз дужче. Безперечно, питання українізації — що є дуже важливе для України, так само, як і для нас, — не менше є важливим і для цілого синкліту Чубарів, бо вже зараз починає воно набірати для них форми Гамлетовської фрази: «to be or not to be»... губернаторам Москви на Україні.

В. Романа.

З ЖИТТЯ ВОЛИНІ.

III. Книгарні та розповсюдження книжки.

З огляду на те, що попит на книжку з одного боку є показником культурности та свідомости мас, а з другого боку дає змогу робити більше або менше правдоподібні припущення що-до розвитку української культури на західніх землях взагалі, слід, на мою думку, познайомити коротко читача з фатальним станом цієї справи.

Українські книгарні існують на Волині такі: у Луцьку — «Нива»; у Дубні. — Книгарня «Просвіти»; у Крем'янці — книгарня — «Просвіти»; у Рівному — «Центральна Книгарня»; у Ковелі — «Світло» і крім того заснована за фінансовою допомогою львівської акційної спілки «Відбудова» наддніпрянцями-емігрантами (В. Чуднівський та ін.). Волинська філія «Відбудови» має свої книгарні: у Здолбунові, в Рівному, в Ковелі, у Володимирі і мала (але мусила зліквідувати) у Сарнах. Таким чином на Волинь, котра має біля мільйону і ста тисяч укр. населення було лише 10 книгарень, а тепер лишилося всього дев'ять.

Але справжній стан справи стане ясним тільки після того, як приглянемося, чим торгують і як торгують ці книгарні.

Пересічною висотою торгу місяшного в містах, де є лише одна кни-

гарня, треба вважати 900-950 злотих (де є дві, ця сума припадає на обидві разом). Як бачимо з цього, що книгарні ледве оплачують своє існування (чистого прибутку буває не більше як 25% пересічно, а витрати й податки — величезні). Але б коли книгарні все ж продавали на таку суму головно українську книжку, то ми могли б ще визнати, що справа стоїть ще досить добре, та вся біда в тому, що зподаної раніше загальної суми торгу припадає місячно на самі укр. книжки (з підручниками й журналами включно) пересічно 90-100 злотих, а решта припадає на польські підручники, канцелярйне приладдя, а інколи навіть...дитячі цяцьки, хрестики, фольгові образки та мило. .

Так, наприклад, Крем'янецька книгарня «Просвіти» змушена була звернути головну увагу на... насіння, галачтерію і цяцьки, а книжок лишився більше ніж півтора року старий вибір без змін, тому що новинок не було за що і не було для кого купувати.

Щоб ці цифри і данні показати в належному світлі, зазначу, що по статистичним відомостям на Волині живе більше як 1.100.000 українців; отже кожна тисяча українців витрачає на свої книжки, підручники, журнали — 0,80 грошів місячно.

Хоч з наведених цифр ясно, що така байдужість до книжки не може пояснюватися бідністю населення (занадто вже мало витрачається) але з огляду на те, що ми любимо дошукуватися «причин», що виправдують наші хиби, та закривати очі на справжній стан річей, а з'окрема виправдуватися матеріальним злиднями, — мушу подати деякі пояснення.

Отже, щоб показати «покупну здібність» населення, мушу навести такі цифри: Село Любитів на Колвельщині (869 душ населення), по відомостям податкового уряду, дає торгувати місцевому шинкові пересічно 1.800 золотих місячно. Таким чином, коли рахуватимемо, що весь район, котрий тяжить до Любитова (сусідні маленькі села та хуторі) має біля 3.600 душ, то кожна тисяча душ витрачає місячно на горілку біля 500 золотих. Притому слід мати на увазі, що до Ковелья Любитова лише 11 кілом., а залізницею 12 хвилин їзди і один раз на тиждень буває у Ковелі ярмарок, де безумовно купують теж селян згаданого району горілку, котрої я не брав на увагу. Приблизно 90% (коли не більше) мешканців Любитівського району національності української і село в порівнанні з іншими селами навіть спокійніше і менше п'є. Цифрові данні, взяті з села Лаврова, Луцького повіту, в Дулібів, — Рівенського та Барезців — Крем'янецького дають приблизно ту саму картину (1000 душ витрачає 600 злотих). *)

Отже з наведеного бачимо, що у населення гроші на горілку зна-

*) Згідно з офіційними даними податкового Ковельського уряду повітового зужито алкоголю за 1925 рік 381.034 літри, — себ-то на суму 1.524.136 золотих. Офіційний перепис населення Ковельського повіту дає цифру мешканців—170.000. Отже що—місяця кожна тисяча душ витрачає на горілку не менше, як 740 зол. Треба зазначити, що ми не брали на увагу всіляких вин, лікерів, та очищеної ліпше горілки тому, що такі люксусові напої вживає переважно не українське багате мійське населення, а то б цифра пропитих грошей була б значно вища.

ходяться, а на книжку—ні. Виходить, ніби населення «має потребу» в горілці і цілком не відчуває потреби в книжці. Зрозуміти істоту цього явища дуже легко, коли звернемо увагу на т. зв. «інтелігенцію». В кожному повіті пересічно двоє (!) аматорів української книжки, що купують її більш-менш регулярно; щоб не бути голословним візьму для прикладу той же таки Ковельський повіт.

На Ковельщині стало купують книжку один емігрант і двоє місцевих інтелігентів. З народніх учителів-українців (котрі одержують місячно від 180-270 зол) лише двоє душ щомісяця купують (здебільшого журналів та газет) приблизно на 4 зол. кожний - решта — «не має за що». А учителів, свідомих українців, на посадах є 16 душ на повіт. Так стоїть справа на Ковельщині.

В Здолбунівському повіті є лише один сталий покупець книжок, хоча купує далеко не кожную нову книжку, а лише де-які.

В Крем'янецькому повіті до недавня було три сталі покупці.

Зрозуміло цілком, що нарешті, бачучи такий приклад інтелігенції української і то свідомі, відчуває потребу в горілці та в іншому, а цілком не відчуває в книжці.

Це становище тим жахливіше, що, стоячи перед фактом майже цілковитої колонізації шкільництва, ми можемо покладати всі свої надії тільки на книжку, а таке відношення населення до своєї книжки загрожує цілковитим припиненням видавничої діяльності і тим самим загальмуванням нашої культури.

Наше громадянство покладає часто великі надії на культурний розвиток окупованої Росією частини України, але мушу зазначити, що там ця справа стоїть певно чи ще не гірше.

Під Польщею живе біля 7.000.000 укр. населення, а на окупованій Росією території біля 21.000.000. Отже при однакових умовах там мусіло б бути втричі більше книгарень, періодичних видань та виданих нашою мовсю книжок. Але коли (псдаю відомості за календарем «Просвіти» на 26 р.), на західніх землях є 22 книгарні, то там не 66, а лише 28 книгарень; коли тут виходить 73 часописи й журнали, то там не 210, а лише — 116 і т. д.

Особливо ж яким стане жахливий культурний стан Волині (і укр. земель взагалі) коли порівняємо наші данні про кількість видань, книгарень і зацікавлення книжкою з давними про Німеччину.

Книгарень має Німеччина біля 6.000, а Україна — 55, з них на Волинь припадає — 9. Отже Німеччина має одну книгарню на кожні 10.000 душ, а Волинь має одну книгарню на кожні 110.000, а ціла Україна одну книгарню на 700.000 душ. Вийшло за минулий рік у Німеччині — 300.000 назв, а на західніх землях України — 132.

Коли ж ми пригадаємо, що у нас з 16 осіб українців-інтелігентів, (і то учителів) лише двоє знайшло можливим видавати по 4 зол. місячно на книжку, решта ж в гіршому випадку заспокоює свою потребу тим, що два рази в місяць купує на золотого (!) газет, та й то лише одну або дві українських, а решту московських і польських, то нас не повинен дивувати страшний підсумок: кожна тисяча душ витрачає на горілку 747 золотих і та ж тисяча витрачає на книжку менше, як один золотий.

Становище справді страшне. І коли українські діячі Волині, а з'окрема посли, котрі самі часто густо з посольської платні спромоглися за весь час свого послугування придбати всього 20-30 книжок, замість того, щоб дивитися вичікуючими очима на схід, не звернуть всієї енергії на розповсюдження книжки і не розпочнуть прикладом і словом поширювати українську книжку, підтримуючи і ширючи свою культуру, то я боюся, що років через п'ять-шість не буде з чим на Волині провадити працю, як культурну, так і політичну.

Віriamo, що врешті населення і інтелігенція зрозуміє, що в книжці наша майбутність і що коли ми віддаватимемо місячно 5% свого заробітку на книжки та журнали, то нам не страшна буде жадна денаціоналізаційна політика.

І. М.

ЛИСТИ СЕЛЯНИНА З СТАВРОПОЛЬЩИНИ.

III.

Питаєте як ми живем? Життя наше бодай не казати плохо. Одно те, що зовсім не врожай, а друге те, що нема де й сіять; що ж як землі найбільше в таких, що вони зроду не сіяли і не вміють і не хотять вміти, а лишби нажертися готового тай лежать. От тепер ходи та проси в його землі, а він не хоче її інакше наняти, як за половину та щеї зверх всего того ще всякого басаринку требає т. є. виговорить такі умовля, що тая твоя половина піде на його. Правда, що сказано — не дай Боже з Івана папа. Як би правительство таких лодарів приганяло до роботи, а так празно сидят та щоб хтось їх дурно годував та возив куди йому треба. А що молодь, то так і ходят по ночам, щоб його обікрати. Словом, що чесному чоловікові не можна в вечері вийти на двір. Ноні добрі геть чисто звелись за граждaнську війну: до воєнного время було багато конних заводів, а зараз нема нічого. На мануфактуру ціни високі черезчур, а на качество черезчур плоха. Мануфактура, которая стѣла до воєнного время 10 коп. аршин, то тепер руб аршин та ще й драгіща, а на штани було 20 коп., аршин, а тепер 2 рублі. От ви почитайте скільки нужно продать чого, щоб одіти на год сімейство з душ 10-15, треба пайменче півтори тисячі. Хто держався крепко хлібопашества со дня революції, то ще ість кусок хліба і не ходє голій і голодний, а то багато є таких, що казали: не хочу сіять, не хочу годувать цих чортів, що тепер настали, хай їм біс. Але тепер не маюť ні скотини, ні інвентара і тепер ходят босі, голі і голодні.

Но я не покидав, не відставав проти прежнього, сіяв скільки міг, не вважав на те, що мене ставили за бурикул.

В 19 році постановили конфіскувати 75 процентів мого господарства живого і мертвого і я сидів арештований по погрібах та не тільки я один, а багато нас сиділо, місили в погрібах болото. Багато з нас не видержало, померло, а багато виводили і розстрілювали при наших очах. Я в вечері ще з двома повтікали з під вистріла. Це в силах описать своїх мученических страданій та ще хто подумає, що революція штука добра; нехай Бог милує всяку державу бачити і переносити те, що ми переносили. Я так переніс, як той страдальний библейський Іов. Мене оббирали власть скільки раз до сорочин, особливо, коли я ховався цілий 20-ий рік, но я таки знов понаживав собі що нужно. Багато дивуюца з мене, що як я переніс такі великі страданія, а живу і по цей день. А тії, що гонилися за мною, то їх банда порізала, бо вони були вори, розбойники, а були поробилися партийними щоб їм дала власть ружа, щоб вони обдирали та вбивали чесних людей.

ЮВІЛЕЙ ПРОФЕСОРА О. О. ЕЙХЕЛЬМАНА.

В кінці минулого року сповнилося 50 років науково-громадської праці проф. Українського Університету і Педагогічного Інституту в Ірзаві та Господарської Академії в Подєбрадах Оттона Оттоновича Ейхельмана.

Ювілей його вже було відсвятковано ще в грудні минулого року Педагогічним Інститутом, потім Соціологічним Інститутом, дійсним членом якого є проф. Ейхельман.

А 5-го червня с.р. ювілей проф. Ейхельмана святкувало Українське Правниче Товариство в Ірзаві. Світо відкрив проф. Ф. Щербина. Далі проф. Р. Лашеню в своїй доповіді подав стислу біографію ювілянта, в якій зазначив, що проф. Ейхельман десятки років, не покладаючи рук, працював як в царинах науки, так і на полі громадського життя. Велике місце в доповіді зайняло само лише перерахування наукових праць ювілянта з міжнародного права на німецькій, українській і російській мовах. Але збіла віддатися науковій праці проф. Ейхельман через різносторонність і чутливість своєї натури не міг і більшу частину свого часу на протязі 50 літ своєї корисної діяльності віддавав громадській праці в місцевому самоврядуванні в Київі, як член Міської Управи, як Член Сирітського Суду і т.п., завжди виконуючи взяті на себе обов'язки надзвичайно дбайливо і совісно.

По словам докладчика діяльність проф. Ейхельмана безперечно сприяла піднесенню красної культури, бо через руки його пройшли тисячі учнів, як в Київському Університеті, так і в інших педагогічних інституціях, і всі вони вносили з його лекцій принцип правди і чесності, якими була перенята істота самого учителя.

З відродженням України проф. Ейхельман цілком перецінявся українською ідеєю і зв'язав свою долю на завжди з долею України, зрізавши тих перспектив матеріальних благ, якими його заманивали до себе большевики.

Всі страждання і митарства Українського Уряду, що мусив залишити окуповану большевиками Україну, проф. Ейхельман поділяв мужно і бадьоро, і, раз на все визнавши Україну своєю батьківщиною другою, він і зараз на еміграції веде корисну і наукову, і педагогічну працю виключно на ґрунті українським.

Слідуючим на ювілей промовляв проф. В. Старосольський, що характеризував наукову діяльність проф. Ейхельмана. Його праці з міжнародного права, його твори для реформи місцевого самоврядування на підставі республікансько-демократичних принципів, написана ним конституція Української Держави, перша наукою апробована, — всі ці праці проф. Ейхельмана свідчать, яке широке коло життя охоплює його наукова діяльність. Його соціологічний підхід до права примушував його підпорядковувати право вимогам самої дійсності. Він соціолог-позитивіст, що бачить в житті певні закони, і здійснення своїх ідей в невеликому обсязі вважає ціннішим за широкі нездійснені плани в повітрі. Свою теорію він завжди прикладає на практиці. Свій теоретичний досвід він присвячує Україні, яка для нього, чужинця, стала батьківщиною.

В усіх його теоретичних працях червоною ниткою проходять ідеї самодіяльності нації і відповідальності демократії, і своїм учням, українській молоді, ці ідеї він хоче прищепити в плоть і кров, бо тоді лише держава буде міцно збудована, коли в ній пануватиме організований демократичний розум.

Серед телеграм, що їх було отримано з дня ювілею, особливо звернули на себе увагу телеграми від Української Академії Наук з Києва і від Товариства Наукового ім. Шевченка з Львова.

Далі було складено усні привітання від слідуючих інституцій і окремих осіб: від Українського Університету в Ірзаві — ректор, проф. д-р О.

Колеса; від Господарської Академії в Подєбрадах --- ректор проф. Шовгенів, від Українського Соціологічного Інституту - директор М. Шаповал. Останній підкреслив у ювілянта суспільно-етичну поведінку українського громадянина, що зумів через усі заворушення і сутички людських атомів пропести бездоганно свою науково-громадську діяльність.

Далі вітав ювілянта проф. М. Славинський, колишній учень проф. Рйхельмана, нагадавши в своїй промові ювілянтові про ті добрі діла, які творила правниця ювілянта без відома його лівинці, і в яких щирою його помішницею була його вірна супутниця, його дружина Ольга Іванівна Рйхельман.

Далі від філософичного факультету Українського Університету вітав ювілянта проф. Артимович, від Кооперативного Товариства в Подєбрадах проф. Б. Мартос, від студентів - представники студентства. Були привітання від грузинів, білорусів. Проф. О. Лотоцький в своїй промові підкреслив в діяльності ювілянта почуття обов'язку, яке примушувало старого професора не кидати свого поста навіть в момент сильної небезпеки.

На прикінці ювілянт дякував українському громадянству за виявлені добрі почуття до нього і оповів присутнім про деякі цікаві моменти з своєї науково-громадської діяльності.

І. пп.

ВВИВСТВО С. В. ПЕТЛЮРИ В ЮГОСЛАВЯНСЬКІЙ ПРЕСІ.

Першою подала звістку про трагічну подію 25 травня «Політика», найбільш википова і розповсюджена білгородська газета, в числі від 26. V. під заголовком «Атентат на Гетьмана Петлюру».

Хотілось вірити, що це чергова газетна сенсація, але подіїшли даніми вістками, які вже не залишали сумніву що до дійсності галекбоного її диняого вичинку на вулиці Расін.

Другого дня та ж «Політика» в ч. 6197 від 27.V. змістила статтю А. Ксюкіна «Кровавий Петлюра». Цей запеклий і довголітній нововременець, опинившись на еміграції, знайшов зручнішим для себе стати в опозицію до відновленого в Білгороді «Нового Времени» і пошпитись в демократи. В той час, як його недавні іде сінльдики продовжили свою діяльність на берегах Дунаю в тім же напрямі, що й колись на берегах Невы --- з шаленою знепавистю проти всіх «іпородців» і з одвертим, самої низької марноти, жидофобством, --- д. Ксюкін, мочаявшись, що тепер з цього користи --- мало, раптом змінив свос обличчя й оголосив себе щирим неофітом демократизму. Він організує «поступово-демократичне об'єднання російської еміграції», співробітничав в «Політиці», кращій і найбільш серйозній з сербських газет, яка тільки, на жаль, які вся сербська преса, дуже слабо розбірається в українських справах.

Але яка ціна тому новоявленому демократизмові видно з згаданої вище статті. Почавши з заялєзених вже вигадок про «австрійську інтригу» та про «мову Грушевського», які вже й невимбаганшому москвськьому читачеві давно обридли, цей «демократ», поклавши надію на те, що мовляви «братунці всемо поверять», шлете цілу низку пісенітниць, в яких важко відокремити свідому брехню від божєвільної фантазії. «Петлюра почав свою діяльність у Києві тим, що наказав друкувати всі книги і часопіси українською мовою, яку вигадав проф. Грушевський. Але настав великий конфуз. Не могли знайти ні одного письменника, який би вмів писати тією мовою, ні одного читача, який би ту мову розумів». І далі: «Петлюра співробітничав і з комуністами, і з паристами, і з німцями, і з самим дияволом». З подібних невдалих брехеньок складається ціла стаття. Кінчається вона одвертим задоволенням, що «зацізлила куля потрапила наспроти С. Петлюру, як помста за жидівські погроми».

Про цю статтю не варто було б і згадувати, як би не та цікава доземіка, яка піднялась в сербській пресі з її приводу. Першим обізвався «Балкан», монархічна газета, в якій, по твердженню того ж Ксюніна, «співробітничать також російські крайні реакціонери». «Балкан» в замітці ч. 143, зазначивши, що С. Петлюра (якого газета називає «відомим соц.-революціонером») був у всякому разі і демократом і поступовцем, не без іронії запитував Ксюніна, з якої ж рації він, що на кожному кроці називає себе «поступовцем-демократом», так гостро напав на вбитого Петлюру. Обурений Ксюнін відповів на це тільки тим, що, посплаючись на пресовий закон, надрукував в «Политиці» (ч. 6501) та «Балкані» (ч. 143) загрози, що він за те, що його названо соц.-революціонером, притягне автора замітки до суду.

Нарешті в «Политиці» ч. 6500 від 30. V. появилася велике спростовання на згадану вже статтю Ксюніна від імені нещодавно заснованого у Білгороді, — Українського Товариства «Просвіта». «Укр. Т-во «Просвіта» у Білгороді, починається це спростовання, — яке безпартійна національна організація, яка не є ані приятелем, ані неприятелем Петлюри, має за свою дружність в інтересах правди, подати слідуючі поправки до тієї тенденційної статті».

Цілі послідовно спростовується по пунктах ціла Ксюнінська стаття, в якій після цього не залишається ні одного слова правди.

«Неправда, що Петлюра наказав друкувати всі книги і газети українською мовою, яку вигадав проф. Грушевський. Такого наказу не видавав взагалі ні один український уряд і ніколи не посягав на свободу московського слова, як то робили уряди російські з українською пресою й книгою. Українську мову не міг «вигадати» проф. Грушевський, бо цією мовою говорить 40-мільйоновий народ, на цій мові існує багате письменство...»

«Неправда, що Петлюра приставав до спілки з ним год, хоч і «з самим дияволом». Петлюра відомий, як непримиримий ворог більшевизму, як людина, що завжди йшла одною прямою стежкою — тією, що мала на меті повне визволення від червоних чи білих реакціонерів...»

«Неправда, що Петлюра був ініціатором жидівських погромів, навпаки, він гостро боровся зо всяким насиллям проти жидів. Але під час горожанської війни йому не легко було вповні спинити ті насилля, через те, що більшість жидів співчувала більшовикам й иншим ворогам України. Навіть російське військо під час великої війни, не вважаючи на всю його дисципліну, не могло уникнути жидівських погромів в Галичині. Те, що різні елементи робили під фірмою Петлюри, навіть те все ніщо перед тим, що чинили деякі генерали російської Добровольчої армії (генерал Слащов, Шкуро)...»

«Дивує нас, кінчається ця заява, що д. Ксюнін, знапий як ліберальна людина та голова смілки російських журналістів, цим разом вистовився з таким шовінізмом проти всього українського. Такі писання дають тільки привід до боротьби між еміграцією українською та російською. Тим більше нас це дивує, що не раз ми чули бажання з боку російської еміграції дійти нарешті до порозуміння між двома близькими братніми народами, але на жаль, подібні статті ніколи не принесуть користи тому порозумінню».

Звичайно, що дивуватися тут доводиться мало, як також і на порозуміння з Ксюніним та йому подібними, чи хоч би на зрозуміння ними української справи треба залишити надію. Проте, ця голосна заява, надрукована «Политикою» на виднім місці, багато спричинилася до розвінчання того брехливого туману, що його напустили були представники «братнього народу» в сербській пресі. В цьому велика заслуга молодой Білгородської «Просвіти». Зрозуміла річ, що сам д. Ксюнін, наравившись на несподівану одсіч, не обізвався пічним в оборону своєї явної брехні.

Після цього «Политика» змістила ще кілька заміток. (ч.ч. 6504, 6508) про відгуки на смерть С. Петлюри та про дійсні причини його замордування, як також подала під заголовком «Помста за Петлюру» резолюцію Стряжковської Української Громади (ч. 6512). Згаданий вже «Балкан» в ч. 146 з 31. V. змістив переказ промови О. Лотоцького на жалібній академії в Празі, а також подав досить повну біографію С.В. Петлюри, навіть майже без звичайних для чужої преси хиб та помилок.

Російська емігрантська преса представлена в Югославії одним органом — славнозвісним «Новим Временем». Як і треба було сподіватися, ця газета відгукнулася на замордування С. Петлюри таким вибухом ненависти, такою звірячою злобою проти всього українського, які тільки свідчать про страшенно низький моральний та інтелектуальний рівень певних кол російського громадянства. Годі перечисляти всі нечисленні вияви цих зоологічних інстинктів, які протягом тижнів займали шпальти «Нового Времени».

Треба хіба ще зазначити одну цікаву рису в писаннях «Нов. Времени» й подібних йому органах російської преси. В своїй ворожнечі до української визвольної боротьби вони навіть — дивна річ — проливають крокодилові сльози над стражданнями жидів «від петлюровських погромів». Але тут же, зникавши зього несподіваного юдофільства, круто повертають в другий бік, і на другій сторінці самі як проповідують одверто й загрожують жидом погромами. Ця непослідовність, подвійність тільки більше виявляє всю мізерність цих писань.

З інших органів югославянської преси вмістили ряд заміток про вбивство С. Петлюри, як також його портрет й короткі біографії «Време», «Правда» (Білгород); хорватські — «Обзор» (ч.ч. 139, 144), «Новости» (Загреб), словенські — «Словенсь», «Словенський Народ» (Любляна), мад'ярська — «Бач. Напло» (Суботіця) і інші.

Ол. П.

Хроніка.

В ЧЕХІІ.

Український Науковий З'їзд у Празі 1926 р.

Обрана Українським Академічним Комітетом Організаційна Комісія по скликанню Українського Наукового З'їзду в Празі вже розіслала запрошення на З'їзд. Порядок З'їзду в тому запрошенні зазначено такий: 3-го жовтня, в неділю відбудеться урочисте відкриття З'їзду; після цього будуть влаштовані товариські сходни членів З'їзду. 4, 5 та 6 жовтня відбудуться засідання Секцій та Підсекцій, під час яких будуть зачитані доклади та проведені дебати. 6 жовтня по обіді відбудуться Загальні Збори всіх Секцій та Підсекцій і закриття З'їзду. В разі потреби закриття З'їзду буде перенесене на 7 жовтня.

Організаційна Комісія просить — всіх, що бажають прийняти участь у З'їзді в якості дійсних членів, зголоситися до Органі-

заційної Комісії не пізніше 15 вересня та внести членську вкладку в розмірі 50 кор. ч. Особи, що перебувають поза межами Чесько-Словенської Республіки, повинні зголоситися не пізніше 1 вересня б. р., щоб Комісія мала можливість завчасу зробити потрібні заходи в справі уділення віз, знижки на залізницях, підготовки помешкань іт.д.

Особи, які не мають можливости прибути на З'їзд персонально, можуть вислати до Організаційної Комісії свої доклади, читю переписані на машині. Прислані доклади будуть зачитані на З'їзді у відповідних Секціях та Підсекціях.

Український Науковий З'їзд поділяється на такі Секції та Підсекції:

1. Секція історично-філологічних наук (Голова академик проф. Др. Степан Смаль-Стоцький); чотири підсекції: історична, філологічна, філософично-педагогічна,

археології з історією мистецтва.

2. Секція права та суспільних наук (Голова проф. Др. Станислав Дністрянський; дві підсекції: правничо-соціологічна та економічно-кооперативна).

3. Секція природничих наук (Президія: проф. Др. Рудницький Степан, проф. Др. Матюшенко Борис, проф. Мацієвич Кость); три підсекції: природничо-лісова, медична, агрономично-лісова.

4. Секція технічно-математичних наук (Голова доц. інж. Сакович Б.); три підсекції: математична, хемічна, інженерна.

По всіх справах Українського Наукового З'їзду належить звертатися до Президії Організаційної Комісії (Голова Комісії академик, проф. Др. Гербачевський Іван) на адресу: Прага II, Штепанська 49-II, — Канцелярія Українського Університету. Praha II, Stepan'ska ulice cis., 49-II, Kancelar Ukrajinské university.

— Статут Укр. Наукового З'їзду в Празі.

Український Академічний Комітет в Празі остаточно затвердив вироблений організаційного комісією статут Українського Наукового З'їзду в Празі. Статут містить в собі такі точки:

1. Український Науковий З'їзд відбудеться в Празі 3-6 жовтня 1926.

2. З'їзд починається та закінчується спільним засіданням всіх членів З'їзду та запрошених гостей. З'їзд відкриває Голова Академічного Комітету.

З'їздом заряджує Президія З'їзду в складі Голови, Заступників його — голов секцій та Секретарів, обрана на першому спільному засіданні З'їзду.

3. До З'їзду належать: 1) члени і 2) гості.

Члени Наукового З'їзду запрошуються Академічним Комітетом на пропозицію відповідних секцій і підсекцій.

4. Члени З'їзду мають право брати участь у З'їзді, зокрема вголосувати реферати на З'їзді і брати участь в дискусії. Гості З'їзду мають право бути присутніми на Зборах та брати участь в

дискусіях за дозволом Голови Зборів.

5. Наукові праці З'їзду докладаються в 4 секціях: 1.) історично-філологічний, 2) права та суспільних наук, 3) природничих наук і 4) математично-технічний.

Секції діляться на підсекції. На чолі секцій та підсекцій стоять президії. Вони ухвалюють до читання реферати на З'їзді, встановлюють порядок рефератів, ведуть провід при рефератах та при дискусії над ними.

6. Організаційна Комісія З'їзду засновує Секретаріат, який має зайнятися адміністрацією всіх справ, що торкаються технічної сторони З'їзду.

7. На З'їзді відчитують тільки реферати, остаточно призначені відповідними секціями. В відсутності автора може відчитати реферат інший член З'їзду.

8. Реферати не повинні тривати більш 30 хвилин. З приводу реферату кожний член З'їзду може говорити тільки один раз, не більше 5 хвилин. По скінченню дискусії референт бере слово на 10 хвилин.

9. Право голосу промовці дістають кожного разу від голови Зборів і підлягають всім його розпорядженням. Розпорядження голови мають рішучий характер.

10. Протокол Зборів ведуть секретарі. За точність протоколу відповідають голова і секретар даних Зборів.

11. По закінченню З'їзду Організаційна Комісія складає звіт, виконує постанови З'їзду та провадить заходи до видруккування праць З'їзду.

12. Організаційна Комісія устанолює кошторис заряджує коштами на влаштування — З'їзду.

Після бібліологічного з'їзду в Празі. Під час бібліологічного з'їзду в Празі відбулася 28-VI. нарада, на якій обговорено було між іншим питання про утворення та вприхильників української книги та про видання бібліографічного часопису. Ухвалено: обрати комісію в складі: О. Лотоцького та С. Сірополька, якій доручити і остаточно зредагувати проект статуту та вприхильників укр. книги та 2. намі-

тити план відшукування коштів на видання бібліографічного часопису. 1.VII — відбулося засідання комісії, на якому ухвалено статут т-ва прихильників укр. книги. Головні пакти цього статуту: 1. метою т-ва є сприяти розвитку укр. книжки, 2. для досягнення цієї мети т-во має: а) видавати періодичні органи та річні друки з галузі укр. книгознавства; б) скликати наради та з'їзди в справах зв'язаних з книжковою продукцією та поширенням книги; в) організувати книжні виставки, бібліотеки, книгарні та книгозбірні; г) уряджати лекції та курси з галузі укр. книгознавства; д) вводити в зносини з ріжними аналогічними установами як українськими, так і чужоземними; - 3.) місцем осідку т-ва є..... (комісія висловила за те, що таким місцем може бути Київ або Львів). - 4). членом т-ва може бути кожна особа, яка досягла 21 рік, а також права особа, що виконує свої права та обов'язки через фізичну особу. — Статут передбачає організацію філій т-ва та ріжних лекцій і комісій. Ухвалено розіслати проект статуту на розгляд центральних укр. бібліологічних і бібліотечних установ, як на В. Україні, так і в інших укр. землях. В справі видання бібл. часопису вхалено звернутися до високих укр. шкіл в Чехословаччині та до всіх укр. видавництв з проханням асигнувати кошти на видання бібл. часопису, який має виходити з 1 січня що два місяці в розмірі 2-х арк. друку в 1.000 прим. Т-во «Січ» погодилось що місячно давати 500 кч. Намічено редакційний комітет в складі Д. Антоповича, П. Биковського і С. Сірополька.

В БОЛГАРІІ.

— Пам'ятник М. Драгоманову в Болгарії. Серед української еміграції в Болгарії і Чехословаччині вишикла думка вшанувати пам'ять великого українського вченого і громадського діяча М. Драгоманова постановою на могилі його в м. Софії в Болгарії пам'ятника-надгробка. Заходами і метеріяльною

допомогою політичних емігрантів вищезгаданих країн цю думку вдалося зреалізувати. Будова пам'ятника почалося вже і урочисте відкриття мало відбутися в день роковини смерті М. Драгоманова 21 червня ц. р., на другий день Зелених Свят.

В ПОЛЬЦІ.

— Свято І. Франка в Варшаві. В суботу 10 липня 9. р. відбулась у Варшаві академія, присвячена 10-им роковинам смерті великого пророка українського визволення — І. Франка. Академію що влаштували Укр. Центр. Комітет разом з Союзом українських студентів-емігрантів у Польщі. Салат-ва УМСА, в якій відбулась академія, була гарно удекорована великим портретом І. Франка, що спочивав на тлі чорного креспу, українських плахт, зелені та білих квітів. Відзначаючи академію, вступле слово виголосив Голова У.Ц.К. М. М. Ковальський. Проф. І. Огісько представив слухачам докладний життєпис І. Франка, досить об'разно змалювавши перед ними той тернистий шлях, яким пройшов І. Франко в самому житті, підкреслюючи в той же час многогранність його творчості. Проф. В. Зайкин в своєму рефераті проаналізував деякі твори І. Франка і торкнувся тих заповітів, які з його творів може взяти собі українська еміграція в підстави до свого життя і праці. П. Обідзинський проспівав «Заповіт Христа» та кілька ин. пісень, а п. Чудненко артистично продекламував кілька сторінок з поеми «Іван Вишенський». Присутня на академії була лише українська колонія.

В КАНАДІ.

— Жалоба в Канаді. Як тільки дізналися про смерть С. Петлюри, — на будинках Української Православної галі і Просвіт у Форті Віл'ямі і на Вест-Форті виставлені були на три дні в знак жалоби українські прапори з канадійськими. 30 травня

і 6 червня в Українській Православній Церкві були відправлені Служби Божі і панахиди. В ці дні було сказано пан-отцем Білоном відповідне слово, присвячене пам'яті Незабутнього Вождя.

З ЧУЖОГО ЖИТТЯ.

Англо-совітські відносини.

Одколи прийшов до влади консервативний кабінет Бальфура, з англо-совітських відносин нічого не виходить. Після багатьох дрібних скандалів, яких допустилися безцеремонні московські люди в Лондоні, дійшло від час недавнього страйку до пічми не прикритого втручання в англійську внутрішню політику III Інтернаціоналу. Отож англійці, хоч як увічливі і терпеливі, нарешті не витримали і заговорили... Заговорили так, що певно вірні представники ніякого народу не винесли б і виїхали б на другий день, але представники III Інтернаціоналу, люди з бумажесною честю напевне не ображуються, оперуючи тим звичайно аргументом, що ніяка буриуазна образа до них не пристає, і зостануться, зробивши вигляд, що їх молять і просять зостатися мільярди пролетаріату всього світу.

Наводимо уступи промов, виголошених 19 липня в Лондоні англійським міністром Уїтсоном Черчилем і в Лейтоні лордом Біркенхедом про англо-совітські відносини.

«Ми вирішили, каже Черчилль, пісти уважного розгляду положення, що в цей час не варто поривати зносини з Росією, але я мушу попередити тих, що позн-

чають гроші цієї країні, що вони ризикують, і що в ніякій мірі англійська скарбниця не прийме на себе відповідальности як що вони будуть пограбовані. Коли англійський уряд знайде в якийсь мент необхідність видали-ти дипломатичних і комерційних агентів совітів, скарбниця не визнає ніяких претензій на відшкодування».

В цій же промові трохи далі Уїтсон Черчилль називав божевільям ідею Люїд Джорджа нав'язати відносини з большевицькою Московщиною у 1920 р.

Що торкається лорда Біркенхеда, то він висловлюється не менш ясно в справі ставновісних «пожертв» англійським шахтарям підчас загального страйку.

«Ми відповідаємо, каже він, що те, що уряд совітів нам сказав, це ясна брехня. Ми добре знаємо, що ця допомога прийшла від російського уряду, і розуміємо мотиви, якими він керувався. Але розглянувши все докладно, англійський уряд вирішив, що коли вже тут є представники Росії, і коли ми їх дуже добре розуміємо, як рівно їхні методи і їхні цілі, то лишаючися в Англії, вони можуть зробити менше лиха, а ніж перебуваючи деінде».

Сучасний зворот англо-московських відносин очевидно мується переконати англійську публіку опінію остаточно в тім, що взагалі ніякі відносини з Московщиною не можливі, бо вона все одно одинаково спить і зріє про повалення Англії, про Індію, про Іраніані, про Персію, про Афганістан, про підбурення Німеччини і т. д.

Бібліографія

Ю. Лілія. «Світлість».. Збірник віршів. 1926 р.

Вийшла друком величка книжка віршів молодого поета Юрія

Лілія. Надруковано її всього сто нумерованих примірників в друкарні «Чорномор» у Італії видавництвом «Народний Стиг». Роз-

мир — мала 16-ка. 44 ст. Називається книжка «Світлість».

Прекрасної роботи окладника і «замість фронтиспису» Роберта Лісовського, що закоханий у мінливі і плавучі барокові лінії. Видапа книжка взагалі чепурненько. Шріфт чіткий.

Довго друзі Юрія Ліпи чекали його книжки. Аж нарешті з'явився. Віршів небагато — загалом з 35. Але ціла книжечка — це тільки ніби потатки і то бігли, так справді ніби записав, як сам каже: «моїх кроків неспокійну пісню, мого серця неспокійні мислі...» (ст. 35).

Ці неспокійні кроки, ці неспокійні мислі зашпугували Юрія Ліпу в подорожах своєї душі:

«про дні, що йдуть, що я не встиг ще, сміючися, покорити» (ст. 44), бо не спокою шукає поет, не втіхи, не тихого затінку, в якому може знайти хвилиний спочинок, а весь час:

«сумить, сумить нетерпелив душі моєї Бог,
і ясен поглядом, і жив
я — знов в сітях дорог...» (ст. 44)
Шляхи, дороги, — рух — ось домінуюча риса книжки.

«Квіте покликувань, гори в блискучих далинах...» (ст. 41).
І тільки далечина, що вабить, тайною нестить і кличе — це лейт-мотив:

«о квіте далечини,
у радісній душі моїй
буди безсмертний Чин...» (ст. 42)
Хоч часом брешуть тужливі струни, і біль ніби часом проривається в настроях, але твердо й імперативно:

«обручку жалю скинь з руки,
і з буйним, вільним заручись,
що єкаче в соняшнім роздолі,
немов зміста рибь,
на волі,
пригнувши чуйні колоски...» (ст. 8).

Самотність — воля; путь — рух; сонце — ясний усміх на устах.

Що до форми, то помітно чіткість і обробленість рядка, рими, об'разу. Літературі влучні:

«мов хвилясте кадино киливе, поло
віс й не сміє
ніч на землю лягти...» (ст. 14),
де літерою «л» хоче передати хвилясте наближення ночі. Або:

«чи не чуть тобі
топоту копит?» (ст. 34).

Муну одзначити, що дуже часто попадається скорочена форма прикметника. Напр., Ю. Ліпа уживав «гнівев» замість «гнівний», «невесел» замість «невеселий», «неспоков» замість «неспокійний» і т. д. Оскільки цю форму позичав поет з народніх джерел: напр., «ясен місяцю», то це зрозуміло, але коли це тільки для рими, то не варто було б вдаватися в бік версифікації.

Але помімо цього вітати треба книжку цю, що на еміграції дає доказ живучості творчого духу українського поета.

М. К.—III.

— У к р а ї н с ь к а с і л ь с ь к о - г о с п о д а р с ь к а К о о п е р а ц і я. Збірник ч. 1. Видання Видав. Т-ва «Кооперативний Фонд ім. Василя Доманицького». Подєбради. 1926. стор. 130. 1.16.

Цей перший на еміграції збірник статей, що до української кооперації є цінним не лише через те, що він є першим, що автори його змісту є видатними теоретиками і практиками справжньої вільної української кооперації, якій хоч і нанесений був московсько-більшовицькою інтендантсько-аратчеською «тсж-кооперацією» колосальний удар, але яка ідейно від нього лише зміцнилася, лише поширила свої обрії і можливості в майбутньому, коли кінчиться злочинна економічна руйна московського ефеланта в посудній крамниці економіки.

Глибоко вірним штрихом кінчає свою передню статтю в цьому збірнику проф. К. Мацієвич: «кооперація є завжди витвір реальних людей і відбиває їхній рівень свідомости, загально громадського та національного виховання, але вона завжди твориться місцевими людьми...»

В збірникові знаходимо крім статті проф. К. Мацієвича «З минулого с.-госп. кооперації» ще такі статті: В. Доманицького «Коротка історія і напрям діяльності Центрату»; проф. В. Ковалів. «Суспільно-економ. природа с.-госп. кооперації»; І. Прокопова, «С.-госп. кооперація в Галичині» і нарешті

не можна торкнутися по суті змісту всіх статей збірника, але маємо змогу рекомендувати всім нашим читачам не лише прочитати цей цілий збірник, а просто вислідковувати: наскільки він є багатий фактичним, повчальним матеріалом до пізнання природи і перспектив украліської кооперації.

І. Н.

М. Півницького. «Сучасне становище е-тоси, кооперації на українській Україні»; остання стаття видрукована вже окремою видаткою, і це наизвичайно цінний матеріал до пізнання фактичного стану кооперації зараз на Україні, як з боку юридичного стану, і з боку фактично розвитку її. Іла каже за браком місця

ЗМІСТ.

Ларик, неслив, 15 серпня 1926 року. — ст. 1. О. Тотоцький. І. Т. Тодичний відієць — ст. 13. В. Роман. To be or not to be — ст. 16. І. М. З життя Волині, III. — ст. 19. Уіет сестинна з Старо-півщини, III — ст. 22. І. и Ювілей проф. О. О. Біхельмана — ст. 23. О. а. II. Вівяство С. Б. Метюрі в югославинський пред — ст. 24. X p o н і а; В Теліт — ст. 26. В Ютапіт — ст. 28. В Ілюш — ст. 28. В Канаді — ст. 28. З чужого життя — ст. 29. В і в і о і р а ф і я — ст. 29.

ЖАЛІБНИЙ НОМЕР

„Студенського Вісника“

з спеціального обірткою та кількома ілюстраціями, присвячений св. пам'яті С. Петлюрі. Набувати можна в редакції «ТРИЗУБА».

Ціна — 4 фр. з пересилкою.

Резолюцію Української (Соціал-Демократичної Робітничої Партії, видану з привору трагічної події 25-го травня 1926 року, можна набувати в редакції «Тризуба». Ціна — 1 фр.

О д р е д а к ц і ї.

Просимо наших співробітників та читальників не брати за зпе-
запізнення з друком надісланого та виходом в світ журналу за
останній час. В серпні „Тризуб“ входить в нормальні береги і має
з'являтися по старому що неділі.

Т Р И З У Б

тижневий політичний, культурний, громадського життя та мистецтва, заснова-
ний Вяч. Прокоповичем, виходить що-неділі у Парижі.

Приймається передплата з першого серпня до кінця року:

	ціна окр.	на	на	до	кінця
	примір.	місяць	3 місяці	року	
Франція	3 фр.	12 фр.	36 фр.	60 фр.	
Чехія	5 кор.	20 кор.	60 кор.	100 кор.	
Польща	1 зл.	4 злоті	12 зл.	20 зл.	
Румунія	30 лейв.	120 лейв.	360 лейв.	600 лейв.	
Німеччина	1 р. м.	1 р. м.	12 р. м.	20 р. м.	
Сполуч. Штати Нів. Америки	25 цен.	1 дол.	3 дол.	5 дол.	
Канада	25 цен.	1 дол.	3 дол.	5 дол.	

Журнал набувати можна в П а р и ж і: в книгарні В. Новолоцького
13 rue Bonaparte, Paris VI.

Крім того журнал передплатувати й набувати можна у представників
«Тризуб»: 1) В сполучених Державах Півн. Америки — V. Kedrovsky,
30 E. 7-th Street, New-York City. 2) В Канаді — W. Sikewitch, 512 Banner-
man av. Winnipeg, Man. 3) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche,
7. Bucarest. 4) В Чехословаччині — П р а г а: F. Slodecky, Horni Cerno-
sice u Prahy, Villa Krotochvil. П о д є б р а д и — Dr. Modest Levicky,
Bouckova, 225, Podedbrady. 5) В Польщі — W. Prychodko, ul. Długa, 29,
Hotel Polski, 9. W a r s z a w a.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII.

Редагусе **Ромітет.**

Адміністратор: **Іл. РОСЕНКО.**

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris

ТРИЗЕНБІК REVUE HEBDOMADAIRE UKRAINIENNE **TRIDENT**

25 травня о 2 год. 35 хв. вдень, смертельно поранений
ворожими кулями, впав непохитний борець за незалежну
Україну

СИМОН ПЕТЛЮРА,

**Голова Директорії, Головний Отаман Військ
Української Народньої Республіки.**

Про передчасну смерть Національного Героя, несподівану
й тяжку втрату всього Народу Українського, глибоко
засмучені, з гірким болем подаємо до відома всіх земляків
наших, на Великій Україні і в розсіянні суцях.

Вбито великого чоловіка, жива — велика ідея.

Віriamo, що свята кров мученика за волю повинна
об'єднати всіх вірних синів рідної землі в боротьбі за
визволення й державність України.

С. Петлюра † 25 травня 1926 року.

Повіdomляемо всіх земляків, що похорон тіла
святої пам'яті

С. В. ПЕТЛЮРИ

одбудеться сьогодні, в нещілью, 30 травня.

Домовину виставлено буде о 1½ годині вранці
в румунській православній церкві (9bis, rue Jean-de-
Beauvais, Paris V). Похоронна одправа починється о
3-ій годині, а після неї жалібний похід вирушить
на кладовище Montparnasse.

ВІД РЕДАКЦІЇ

Страшне нещастя, що вдягло весь український народ глибокою жалобою, застало це число «Тризуба» вже готовим. Випускаємо його таким, як його було складено. Смерті і похорону святої пам'яті С. В. ПЕТЛЮРИ присвячуємо наступне число.

